

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ СИСТЕМНИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ЕКОНОМІЦІ

© Довбенко В.І., 2012

Розглянуто завдання успішного здійснення процесів трансформації інноваційного потенціалу розвитку промислових підприємств України за умов кризових явищ в економіці. Запропоновано механізм, інструменти та форми участі у процесах оновлення потенціалу розвитку науки, бізнесу, держави та громадських організацій, які підвищують конкурентоспроможність економіки й зміцнюють позиції вітчизняних промислових підприємств на світових ринках.

Ключові слова: інноваційний потенціал, трансформація потенціалу, розвиток промислових підприємств, механізми оновлення потенціалу розвитку.

TRANSFORMATION OF INNOVATION POTENTIAL OF DEVELOPMENT THE INDUSTRIAL ENTERPRISES IN CONDITIONS OF THE SYSTEM CRISIS PHENOMENA IN ECONOMY

© Dovbenko V.I., 2012

The tasks of successful realization of transformation processes of innovation potential of the industrial enterprises development in Ukraine in conditions the crisis phenomena in economy are considered. The mechanism, tools and forms of participation during updating potential of development the science, business, states and public organizations which allow to increase competitiveness of economy and to strengthen positions of the domestic industrial enterprises on global markets are offered.

Key words: innovation potential, transformation of potential, development of the industrial enterprises, mechanisms of updating the potential of development

Постановка проблеми

Потенціал розвитку промислових підприємств за часів незалежності України зазнав значних втрат, а їхня продукція стає все менш конкурентоспроможною. Ці негативні вияви у сфері економіки пов'язані як з впливом внутрішніх, так і зовнішніх чинників, що проявилось насамперед у недостатніх обсягах інвестицій у розвиток. Своєю чергою, недостатність інвестицій спричинена несприятливим інвестиційним кліматом у країні через непевну економічну та політичну ситуацію, складну та достатньо заплутану систему оподаткування, низьку взаємну довіру бізнесу, уряду, місцевих органів управління та населення, недостатньо розвинуту транспортну, інвестиційну та інноваційну інфраструктуру.

У працях відомих вчених з проблем інноваційного розвитку економіки наголошено на визначальній ролі інновацій в економічному зростанні, особливо ж стосовно його якісних характеристик. За умов кризи найбільше страждає інноваційна діяльність. Водночас подоланню кризи найбільше сприяють успішні управлінські інновації, які передбачають формування нової виробничої, транспортної, інноваційної та соціальної інфраструктури, що дає можливість максимально розкрити потенціал розвитку економіки. Якщо розглядати проблему трансформації

інноваційного потенціалу економіки України, то вона має певні специфічні особливості, які полягають насамперед у сформованій ще за радянських часів структурі економіки, зорієнтованій на дешеві ресурси, і у засиллі імпортних технологій та товарів у останні десятиліття, які пригнічують розвиток вітчизняної промисловості. За умов відкритості економіки України вирішити проблему радикального оновлення інноваційного потенціалу наших підприємств неможливо без активної підтримки інноваційної сфери діяльності з боку держави. Однак через обмежений ресурсний потенціал та системні кризові явища в економіці забезпечити масштабну підтримку процесам оновлення технологічної бази неможливо. Тому проблема переростає у затяжну критичну стадію, яку проте можна пройти за порівняно короткий проміжок часу, однак за умови максимальної зацікавленості та відповідальності за свої дії всіх учасників, включаючи науку, бізнес, державу та широкі кола громадськості. Важливо забезпечити послідовний рух у правильному напрямі, який крок за кроком передбачатиме необхідні позитивні зрушення у технологічному базисі промисловості. Ці зміни у сучасному світі, а особливо в Україні, можливі за умов вмілого застосування положень концепції відкритих інновацій, що дасть змогу максимально використати як власний, так і передовий зарубіжний інноваційний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми інноваційної діяльності та інноваційного розвитку викликають все більший інтерес у вчених, економістів, виробничників і соціологів. Це зумовлено багатьма причинами, пов'язаними передовсім з новими можливостями вирішення тих чи інших завдань та проблем. Інноваційне рішення відзначається неординарністю підходів, незвичністю та, як правило, істотною економією ресурсного потенціалу, а це має надзвичайне значення для отримання конкурентних переваг. Особливістю сучасного етапу розвитку є проникнення інновацій практично у всі сфери діяльності. Це явище потребує належного осмислення, оскільки все більше веде до взаємного переплетення інтересів багатьох сторін і необхідності налагодження тіснішої їх співпраці. Цьому феномену присвячені праці ряду зарубіжних вчених, серед яких можна виділити К. Прахалада, В. Рамасвами, Барбару та Марка Стефіків, Г. Чесбро.

Все більшого значення набувають соціальні інновації, оскільки людський розвиток відкриває нові можливості для прогресу й здатний забезпечити нову якість розвитку країни [1]. Проблеми трансформації інноваційного потенціалу розвитку вітчизняних підприємств досліджуються у багатьох працях, які розкривають можливості підвищення конкурентоспроможності економіки України. Велику увагу питанням інноваційного розвитку вітчизняних підприємств приділяють В. Геєць, В. Герасимчук, В. Козик, О. Кузьмін, Й. Петрович, В. Семиноженко, В. Соловійов, Н. Чухрай та інші. Проблеми оцінювання інноваційного потенціалу та підвищення ефективності його використання розглянуто у працях вчених НАН України [2–5].

Ряд праць розкривають регіональні особливості інноваційного розвитку і специфічні особливості інноваційної діяльності із урахуванням відмінних рис людського потенціалу та місцевої інфраструктури [6,7]. З позицій створення найсприятливіших умов для розкриття окремих елементів потенціалу розвитку такі дослідження відіграють дуже важливу роль, оскільки забезпечують потенційних інвесторів інформацією стосовно доцільності вкладень у конкретні інноваційні та інвестиційні проекти.

Постановка цілей

Цілями статті є виявлення шляхів та можливостей трансформації інноваційного потенціалу розвитку вітчизняних підприємств за умов системних кризових явищ в економіці, які заважають формуванню середовища сприйняття інновацій та їх успішному ефективному використанню. Це передбачає виявлення певних точок зростання, які б забезпечили поступальний рух у напрямі зміни структури економіки та її переорієнтацію на випуск високотехнологічних товарів з високою часткою доданої вартості. Для цього важливо вирішити завдання зміни інвестиційного клімату та інноваційної культури, сформувавши сучасну адаптовану до сприйняття цивілізаційних викликів інноваційну інфраструктуру.

Виклад основного матеріалу

Розвиток вітчизняної економіки протягом тривалого часу відбувається у напрямі, протилежному світовим тенденціям, що негативно позначається на спроможності забезпечити активізацію інноваційних процесів, а найголовніше – досягти реальних результатів щодо підвищення рівня суспільного добробуту. Одна з головних перешкод на шляху переходу до інноваційної економіки полягає у відсутності партнерських продуктивних відносин між державою, наукою і бізнесом.

Як відзначають вчені НАН України, порівняно із радянським минулим наука опинилася ще далі від виробництва, а ресурси останнього стали занадто мізерними, щоб використовувати їх на науково-дослідницьку діяльність. Окрім того, фінансовий та промисловий капітал в Україні існують автономно один від одного. Ресурси фінансового сектору практично не використовує реальний сектор. Роль держави в розбудові економіки зведена нанівець, усі перетворення, що відбуваються в промисловості, віддані на відкуп приватному капіталу, який, як правило, не спроможний кардинально виправити ситуацію в економіці [3, с. 16–17].

Негативний стан в інноваційній сфері, а отже, і невисоку конкурентоспроможність вітчизняної економіки засвідчують і відомі світові інституції. Так, за даними Всесвітнього економічного форуму, Україна за глобальним індексом конкурентоспроможності економіки у 2011–2012 рр. займає 82-ге місце із 142 країн з чотирма балами (Росія 66-та – 4,21, Казахстан 72-й - 4,18). Лідерами рейтингу є Швейцарія (5,74), Сінгапур (5,63), Швеція (5,61), Фінляндія (5,47), США (5,43) та Німеччина (5,41). Така оцінка потенціалу розвитку економіки країни засвідчує серйозні проблеми виходу на світові ринки з високотехнологічними товарами, які покращують як конкурентні позиції, так і імідж країни. Водночас, коли взяти до уваги таку складову загального рейтингу конкурентоспроможності, як співпраця університетів із промисловістю, то за цим показником Україна посідає 70-те місце (3,56 бала) і випереджає Росію (75-те місце – 3,49 бала) та Казахстан (119-те місце – 2,94 бала). Лідери рейтингу за цим показником – Швейцарія, а особливо Велика Британія та США – мають значно кращі позиції (5,78; 5,75 та 5,71 відповідно) [8], ніж за глобальним індексом. Отже, зважаючи на можливості нарощування інноваційного потенціалу розвитку, можна зробити висновок, що наша країна ще остаточно не втратила шансів для пришвидшення темпів зростання на основі високотехнологічних розробок.

Тривожним симптомом при розгляді змін конкурентоспроможного потенціалу розвитку є тенденції його значного зниження за останні роки. Так, наприклад, ще 3 роки тому в 2008–2009 р. Україна за глобальним індексом конкурентоспроможності – на 72-му місці, а за показником співпраці університетів із промисловістю на 49-му місці (3,6 бала) [9]. Тобто за останні роки ми суттєво втратили позиції у світових рейтингах, а отже, питання оновлення потенціалу розвитку економіки та підвищення ефективності його використання набувають першочергової важливості і необхідні надзвичайні заходи з переорієнтації економіки країни на інноваційний шлях розвитку.

За даними фахівців фонду “Ефективне управління”, Україна нині на етапі переходу від 1-ї до 2-ї стадії розвитку, який характеризується невисоким ВВП на особу та значною залежністю розвитку країни від основних факторів (праці та капіталу). У табл. 1 наведено підходи до оцінювання стадій розвитку країн.

Таблиця 1

Ваги та порогові значення для визначення стадій розвитку економік окремих країн [10]

Показники	Стадії				
	1	1-2	2	2-3	3
ВВП на особу, дол. США	< 2000	2000-2999	3000-8999	9000-17000	>17000
Вага субіндексу “Базові вимоги”, %	60	40-60	40	20-40	20
Вага субіндексу “Підсилювачі ефективності”	35	35-50	50	50	50
Вага субіндексу “Фактори розвитку та інноваційного потенціалу”	5	5-10	10	10-30	30
Кількість країн	37	24	28	18	35

До базових вимог, які є основою факторно-орієнтованих економік, належать інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, охорона здоров'я та освіта. До підсилювачів ефективності, які є основою економік, зорієнтованих на ефективність, є вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність та розмір ринку. До факторів розвитку та інноваційного потенціалу, які є відмінною рисою інноваційно-орієнтованих економік, належать рівень розвитку бізнесу та інновації. До країн, що перебувають на першій стадії розвитку, віднесені, зокрема, Бангладеш, Болівія, В'єтнам. Україна входить до перехідної групи країн, що переходять з 1-ї на 2-у стадію, до яких належать також Азербайджан, Вірменія, Грузія та Казахстан. Росія, Латвія та Литва віднесені до країн, які переходять від 2-ї до 3-ї стадії розвитку. А до країн, орієнтованих на інновації, увійшли, зокрема, такі країни колишнього соціалістичного табору, як Чехія та Словенія. Звичайно, не можна переоцінювати значення таких підходів до диференціації економік різних країн, оскільки до уваги не беруть багато інших важливих показників. Однак використання цієї інформації дає змогу хоча б приблизно уявляти реальні перспективи інноваційного розвитку в тій чи іншій країні. І, як бачимо, Україна сьогодні практично на одному із початкових етапів руху до інноваційної економіки. Для прискорення процесів переорієнтації підприємств на інноваційну діяльність важливо набагато більшу увагу (ніж дотепер) приділити питанням ефективності виробництва, інвестиційної та фінансової діяльності й пошуку оптимальних варіантів використання всіх видів ресурсів.

Проблема ефективності є найбільшочішою для української промисловості. Її галузева структура, технологічно-інноваційний рівень і ресурсне забезпечення склалися ще в середині ХХ ст. і були орієнтовані на енергосировинний галузевий склад виробництва. Через це вітчизняна промисловість за критерієм ефективності значно поступається економічно розвиненим країнам. Щоб кардинально змінити ситуацію, переорієнтувавши увагу усіх учасників господарської діяльності на підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, важливо як основний критерій розвитку промислового потенціалу і його впливу на економіку країни розглядати зростання валової доданої вартості [3, с.30].

Для радикальних структурних змін в промисловому виробництві, які би спонукали до ефективного використання ресурсів, доцільно використовувати чіткі та зрозумілі методичні підходи до оцінювання технологічного рівня у різних галузях промисловості. Так, науковці НАН України запропонували оцінювати різні види промислової економічної діяльності за чотирма технологічними рівнями [4, с. 141–146]:

- 1) низьким (видобування копалин, виплавка металів та їх обробка);
- 2) середнім (харчова, легка промисловість, виробництво будівельних матеріалів тощо);
- 3) високим (поліграфічна і фармацевтична промисловість, виробництво машин та устаткування);
- 4) передовим (виробництво електричного та електронного устаткування).

Однак структура інвестицій в основний капітал промисловості за технологічним рівнем виробництва далека від оптимальної, оскільки у 2005 р. частка інвестицій у промислові виробництва високого та передового технологічного рівня становила всього 8,87 та 1,99 % відповідно і навіть дещо зменшилася порівняно з 2003–2004 рр.

Зрозуміло, що за такої ситуації передчасно сподіватися на реальний перехід на інноваційно-інвестиційну модель розвитку економіки. Однак масштабне застосування цього підходу до оцінювання технологічного рівня повинно забезпечити переорієнтацію фінансових потоків на підтримку розвитку високотехнологічних виробництв. Цей підхід, проте, не може у стислі терміни вирішити проблем, які нагромаджувалися десятиліттями, оскільки, щоб забезпечити належний розвиток транспортної інфраструктури, потрібно навіть збільшувати обсяги виробництва будівельних матеріалів, металевих виробів і конструкцій тощо. Однак здійснювати ці процеси все ж слід переважно на базі нових технологій, які суттєво знижують витрати як матеріальних, так і енергетичних ресурсів.

Основними причинами утримання загалом невисоких позицій України в рейтингу конкурентоспроможності за ознакою розвиненості факторів інноваційності є:

- обмежені можливості реалізації інноваційних чинників в умовах збереження недостатньо високих темпів розвитку інноваційної сфери;
- відсутність дієвих стимулів для впровадження науково-технічних розробок у виробництво;
- невідповідність структурних зрушень в інноваційній сфері вимогам інноваційно-інформаційної стадії розвитку суспільства.

Тому реалізація інноваційних важелів людського розвитку має стати в Україні стратегічним напрямом соціально-економічної політики. Видатки на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист треба розглядати не як витрачання бюджетних коштів, а як соціальні інвестиції, що здатні забезпечити нову якість розвитку країни. Зміцнення здоров'я, збільшення освітнього потенціалу громадян забезпечить виникнення стійких, комплексних економічних і соціальних ефектів, причому економічна віддача може істотно перевищувати віддачу від інвестицій у фізичний капітал. Водночас забезпечення людського розвитку, розширення прав і свобод громадян, наближення до найкращих світових стандартів якості життя потребує широкого впровадження соціальних інновацій у всіх сферах [1, с. 66–67].

Для радикальних та масштабних змін в економіці важливо здійснити радикальні структурні зміни, які б забезпечили підвищення її конкурентоспроможності та дали б додатковий поштовх процесам оновлення інноваційного потенціалу розвитку. Реальне забезпечення прогресивних структурних змін в економіці передбачає підвищення ролі промислових підприємств, які повинні забезпечити інші галузі прогресивними видами нової техніки, включаючи ефективні матеріали та комплектуючі, за допомогою яких можна успішно виконувати стратегічні завдання розвитку на базі підвищення енергетичної ефективності у всіх сферах діяльності. Однак промислові підприємства не спроможні самостійно здійснити такі кардинальні зміни. Для цього потрібно забезпечити активну участь у цих процесах науки, потенційних інвесторів та держави з метою розбудови сучасної інноваційної інфраструктури, яка б забезпечувала можливості для своєчасної та успішної комерціалізації результатів наукових розробок.

З метою формування необхідних передумов для процесів активізації інноваційної діяльності в країні слід розробити Національну програму оновлення виробничого потенціалу розвитку, яка би передбачала на засадах взаємовигідного партнерства участь держави, науки, бізнесу та громадськості в реалізації її конкретних завдань та заходів. У світовій практиці є багато прикладів реалізації подібних програм, однак основоположним моментом для умов України є забезпечення належного рівня довіри сторін. Для цього вони мають взяти на себе конкретну відповідальність й зобов'язання, і передовсім держави, яка повинна чітко заявити про свої наміри надавати всебічну підтримку процесам інноваційних перетворень.

Найважливішою для української промисловості є проблема підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу. У цій галузі, яка повинна стати локомотивом розвитку економіки, – неефективна галузева структура, відсталий технологічний рівень та ресурсне забезпечення, що не відповідає сучасним завданням. Без комплексного вирішення цих проблем неможливо забезпечити якісне економічне зростання та переорієнтацію промислових підприємств на випуск конкурентоспроможної продукції.

Для радикальної зміни ситуації на краще держава у межах концепції національної інноваційної системи повинна взяти на себе завдання формування сприятливих умов розвитку інноваційного бізнесу. Ці умови повинні бути чітко зафіксовані і не погіршуватися в межах достатньо тривалого періоду (як мінімум 10 років), що дало б можливість зацікавити в участі в інноваційних проектах розвитку потужний капітал.

Вони приводять, з одного боку, до неповного використання вітчизняною економікою інноваційного потенціалу, а з іншого боку – до недостатнього фінансування науки бізнесом. Партнерство між позбавленим перспектив бізнесом і обмеженою фінансами вітчизняною наукою неможливе, як неможливе і окреме виживання науки і бізнесу в умовах відкритої ринкової економіки і конкуренції. Налагодити партнерські стосунки між наукою і бізнесом за підтримки

держави можна тільки за умови побудови нової інноваційної моделі української економіки, у якій бізнес, орієнтуючись на підтримувані державою перспективи свого розвитку, заміщає фінансову підтримку держави науці своєю участю в інноваційних проектах, підтримкою приватних дослідницьких центрів й інжинірингових структур. Для цього необхідна реорганізація і наукового комплексу, і самого бізнесу, що дасть змогу установити ділове партнерство між перспективною економікою і добре оснащеною, стабільно фінансованою вітчизняною наукою. Вагома роль у цьому процесі відводиться інноваційній інфраструктурі [5, с.120].

Європейські компанії створюють інновації по-різному. Тоді як одні здійснюють НДДКР та розробляють новітні технології, багато компаній засновують свої інновації на відомих технологіях або розвивають новітні бізнес-моделі чи послуги, якими користуються користувачі та постачальники, або розробляють інновації в межах роботи кластерів чи мереж. Через зростання складності й мультидисциплінарності сучасних інновацій постійно збільшуються витрати на доступ до знань про нові технології, а також самостійне здійснення масштабних НДДКР. Для протидії цим тенденціям компанії змушені вкладати кошти першочергово у прикладні розробки, спроможні забезпечити швидку окупність, які, як правило, забезпечують порівняно неістотне покращення окремих параметрів кінцевого продукту. Це заважає перспективному розвитку й може призводити до втрати конкурентних позицій. Для підвищення ефективності та результативності інноваційної діяльності Г. Чесбро [11] запропоновано концепцію відкритих інновацій, яка передбачає активне використання зовнішніх ідей, підходів та розробок, основні риси яких відображено у табл. 2.

Таблиця 2

Характеристики відкритих і традиційних (закритих) інновацій [5, 6]

Риси традиційних (закритих) інновацій	Риси відкритих інновацій
Непоширення інформації про інноваційну діяльність компанії	Заборона на поширення тільки конфіденційної інформації
Великі витрати на внутрішні дослідження, які дозволяють зміцнити ринкові позиції	Заохочення контактів з інноваційною спільнотою
Пріоритет у патентуванні – найвищі прибутки	Пріоритет у виході на ринок – найвищі прибутки
Потреба у великій кількості дослідників	Зосередженість на основних компетенціях, передача невласливих функцій на аутсорсинг

Запровадження ідей відкритих інновацій у практику діяльності промислових підприємств передбачає формування нової інноваційної культури. Очевидно, що зміни в культурі сприйняття інновацій повинні випереджати інші реальні процеси у діяльності підприємств та їхніх партнерів. Насамперед, повинні відбутися зміни у свідомості, зорієнтовані на взаєморозуміння та підвищення рівня довіри сторін. Тільки за таких умов відкриті інновації допомагають впроваджувати нові ідеї завдяки скороченню ризиків і сприянню притоку ресурсів для досягнення поставлених цілей за рахунок трансферу технологій. Зовнішні можливості поєднуються із внутрішнім потенціалом розвитку, тобто суб'єкт господарювання отримує додаткові шанси для розвитку за рахунок об'єднання зусиль зацікавлених сторін.

Чим може бути корисна ідея відкритої інноваційної політики для підприємств української промисловості? Зрозуміло, що порівняно із потужними західними корпораціями вітчизняні підприємства мають на порядок гірші умови щодо організації повноцінного фінансування науково-дослідних розробок, а тим більше комерціалізації отриманих в результаті їх проведення результатів (моделей, дослідних зразків тощо). Тому надзвичайно важливо у короткий термін на взаємовигідних засадах навчитися співпрацювати із зацікавленими сторонами, щоб отримати реальну віддачу від вкладень в науку і дослідне виробництво.

Важливо докорінно змінити ставлення до споживача як сторони, думка та перспективні потреби якої не цікавлять виробника на етапах підготовки товару до випуску. У результаті процес спільного творення цінності витісняє процес обміну. Старі й нові підходи до сприйняття інновацій компаніями і споживачами наведено у табл. 3.

Трансформація підходів до сприйняття інновацій [на основі 12, с. 14–15]

Процеси творення цінності				
Передумови	Старі умови	Творить компанія	Основа цінності – продукти й послуги	Попит проявляє споживач
	Нові умови	Спільне творення	Основа цінності – досвід спільного творення	Індивід стає центром досвіду спільного творення
Напрями розвитку	Старі умови	Зосередження на ланцюжках цінності та якості внутрішніх процесів	Зосередження на інноваціях технологій, продуктів та процесів	Зосередження на ланцюжках постачання та керуванні замовленнями
	Нові умови	Зосередження на якості взаємодії “споживач – компанія”	Зосередження на оновленні середовища досвіду	Зосередження на мережі досвіду

Такі трансформації можливі за умов налагодження сприятливого середовища сприйняття інновацій та високої інноваційної культури. Це передбачає формування нових ринків та комерційно успішних інновацій за допомогою нових методів управління та спільного творення цінності на основі діалогу сторін, відкритого доступу до інформації та взаємовигідних відносин сторін, які побудовані на взаємній довірі та відповідальному ставленні до справи.

Важливим є також порядок формування планів та програм інноваційного розвитку. У цих процесах слід використовувати досвід розвинених країн. Так, у США система планування інноваційної діяльності побудована за принципом поетапного розроблення „знизу догори” (плани досліджень і розробок – зведене планування – комплексні плани та довгострокові прогнози розвитку), який гармонійно поєднується з механізмом пріоритетного планування „згори донизу” (національні стратегії розвитку). Великі федеральні програми ініціюються тільки у випадку, коли створено значний науково-технічний заділ. Тобто процес формування цих програм базується на вже отриманих результатах науково-технічних робіт. У США масштабні інноваційні проекти не мають єдиного замовника, що передбачає високий рівень конкуренції у цій сфері, а отже, і спонукає до підвищення рівня виконання наукових розробок та подальшої комерціалізації інновацій.

Отже, перед вітчизняними промисловими підприємствами постали складні та відповідальні завдання, вирішення яких визначає майбутнє держави. Їх виконання залежить від спільних зацікавлених зусиль усіх учасників інноваційних процесів, які можуть долучитися до співпраці на взаємовигідних паритетних засадах з метою виконання окремих завдань для досягнення поставлених цілей розвитку. Для підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств важлива їх активна участь у процесах творення нових підприємницьких мереж кластерного типу, що створює умови для стрімкого нарощування потенціалу розвитку на новій технологічній базі з використанням ефективних ділових моделей, які зорієнтовані на задоволення потреб споживача. Найадекватнішою умовам сьогодення структурою, здатною забезпечити пошук, генерацію, відбір і реалізацію перспективних науково-технічних розробок, є інноваційні кластери, створені на базі університетів (так звані університетські кластери), в які можуть входити за потреби технологічні парки, інноваційні центри та інші структури. Генераторами цих процесів повинні стати університети політехнічного профілю, які здатні активно долучитися до виконання міждисциплінарних досліджень з подальшою активною участю ряду дослідників у процесі їх комерціалізації.

Висновки

Дослідження підтверджують особливу актуальність трансформації інноваційного потенціалу розвитку вітчизняних промислових підприємств. Це питання все більше загострюється, оскільки у світі відбуваються процеси неухильного подорожчання енергоносіїв,

інших природних ресурсів, а економіка України була зорієнтована на використання дешевої сировини та енергії. В результаті товари, які виробляє вітчизняна промисловість, стрімко втрачають конкурентоспроможність. Тому економічна криза в економіці нашої країни може перерости у перманентну, наслідки якої можуть стати руйнівними для держави. А це є серйозним викликом часу, ігнорувати який неможливо. Тому необхідно якнайшвидше забезпечити перехід до інноваційно-орієнтованої економіки. Ці процеси потребують максимальної концентрації зусиль на таких невирішених проблемах, як підвищення ефективності використання наявного ресурсного потенціалу та залучення у виробництво нових прогресивних видів ресурсів, технологічне переоснащення промислових підприємств. Здійснити такі перетворення неможливо без активного залучення в них науки, освіти, культури та громадянського суспільства. Важливо, щоб усі сторони відчували відповідальність і причетність до процесів розвитку з тим, щоб з'являвся додатковий простір для вияву ділової ініціативи, підприємливості та інноваційних рішень. Своєю чергою, такі перетворення потребують системного підходу до їх здійснення, який би передбачав як розширення можливостей для створення нових конкурентоспроможних структур у вигляді кластерів, так і забезпечення належної підтримки їхньої діяльності з тим, щоб зростала їх конкурентоспроможність на світовому ринку. Одним із найперспективніших варіантів розвитку інноваційної сфери є практичне втілення у діяльність університетів, наукових установ, промислових підприємств та інших потенційних учасників цього ринку ідей концепції відкритих інновацій, вміле застосування яких істотно розширить потенціал інноваційного розвитку економіки за рахунок припливу як зовнішніх фінансових ресурсів, так і стороннього інтелектуального та інформаційного потенціалу. Це би мало стати поштовхом до ведення міждисциплінарних досліджень і розробок і їх спільного подальшого виведення на ринок.

Перспективи подальших досліджень

У подальших дослідженнях необхідно продовжити науковий пошук, розробляючи збалансовані моделі співпраці учасників інноваційних процесів, оптимально поєднуючи їхні інтереси, які б сприяли максимальному розкриттю потенціалу сторін, а також забезпечували його ефективне використання.

1. *Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір: колект. моногр. / За ред. Е.М. Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 383 с.* 2. *Геєц В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України – Харків: Константа, 2006. – 272 с.* 3. *Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М., Галиця І.О. та ін.] за ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К.: 2009. – 928 с.* 4. *Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / Відпов. ред. канд. екон. наук Ю.В. Кіндзерський. – К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.* 5. *Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: в 3 т. Т.2. Інноваційно-технологічний розвиток економіки. – К.: Фенікс, 2007. – 564 с.* 6. *Соловйов В.П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики: моногр. / Соловйов В.П., Кореняко Г.І., Головатюк В.М. – К.: Фенікс, 2008. – 224 с.* 7. *Управління розвитком інноваційного потенціалу регіонів в перехідній економіці України : моногр. / Л.М. Матросова, О.А. Овсчкіна, К.В. Іванова, Д.В. Солоха. – Донецьк: Донбас, 2009. – 496 с.* 8. *www.weforum.org.* 9. *Принципи EUREKA та інших європейських програм як чинники інноваційного розвитку України: Мат. наук.-практ. семінару / Редкол.: Смертенко П.С. та інші. – К.: ФО-П Т.А. Кінько, 2009. – 72 с.* 10. *Звіт про конкурентоспроможність регіонів України: Назустріч економічному зростанню та процвітання. – Фонд “Ефективне управління”, 2011. – 202 с.* 11. *Chesbrough, Henry. Open Business Models: How to Thrive in the New Innovation Landscape. Cambridge, Massachusetts: Harvard Business Press, 2006. – 256 pp.* 12. *Прахалад К.К., Рамасвами, Венкат. Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно з клієнтами / Пер. з англ. – К.: Видавництво Олексія Капуста (Підрозділ “Агенція “Стандарт”), 2005. – 258 с.*